

Wstęp

Koniec dekady skłania do podsumowań, wytyczając umowne ramy czasowe dla porządkowania, opisu czy uogólnienia zjawisk. Mamy za sobą trzy dziesięciolecia naznaczone zmianami polityczno-ustrojowymi państwowości narodów słowiańskich, transformacją i procesami stabilizacji. Perspektywa ostatnich trzydziestu lat pozwala na stawianie dogłębnych diagnoz, formułowanie sądów, ocen, pytań dotyczących zarówno przeszłości, jak i przyszłości, a także na obserwowanie zmiennej dynamiki przekładów literatur zachodnio- i południowosłowiańskich. Dlatego też w kolejnym, już dwunastym, tomie czasopisma „Przekłady Literatur Słowiańskich”, zatytułowanym *Od (prze)milczenia do dialogu. Przekłady literatur słowiańskich w latach 1990—2020*, pragniemy bliżej przyjrzeć się temu okresowi, biorąc pod uwagę przemiany zachodzące w kulturze, zmieniające się perspektywy translacji, translatologii, odbioru przekładu, a także funkcjonowania rynku wydawniczego. W niniejszym tomie prezentujemy refleksje nad zagadnieniami: wyborów translatorskich w kręgu literatur słowiańskich w latach 1990—2020, recepcji literatur słowiańskich w wymienionym okresie, obecności i nieobecności przekładów literatur słowiańskich w innych krajach słowiańskich i niesłowiańskich, roli tłumaczy w dialogu międzykulturowym, wypaczenia/objaśniania obrazu kultury/języka/literatury w kontekście słowiańskim. Poruszane są też kwestie związane z problematyką obiegu wydawniczego czy instytucjonalnego wsparcia dla inicjatyw przekładowych w obrębie Słowiańszczyzny.

Autorzy artykułów rozpatrują minione i współczesne problemy procesu przekładu, aktu translacji, zastanawiając się nad możliwościami, jakie daje międzykulturowy dialog, nad warunkami jego pełnego zaistnienia, a w niektórych przypadkach nad przyczynami jego braku. Interesuje ich obraz drugiej kultury, często ograniczony lub powierzchowny. Wskazują na dysproporcje ilościowe i jakościowe w obecności przekładów z literatur słowiańskich w różnych krajach Słowiańszczyzny. Pokazują, że literacka obecność w przestrzeni innego kraju/języka/kultury może być uwarunkowana trendami lub wymogami rynku wydawniczego.

Zamyśl układu tomu opiera się na zaprezentowaniu artykułów, które w sposób panoramiczny przedstawiają przekłady literatur słowiańskich w danym okresie, z uwzględnieniem współczesnej perspektywy kulturowej, funkcjonalnego aspektu przekładu literackiego (m.in. jako elementu kultury docelowej), polityki przekładu i rynku wydawniczego. Dorota Żygadło-Czopnik szczegółowo omawia przekłady czeskiej literatury dziecięcej i młodzieżowej po 1989 roku w Polsce, sięgając przy tym do historycznych ram poetyki gatunku i polityki przekładowej. Autorka wnika w meandry współczesnego rynku wydawniczego, koncentrując się na specyfice produkcji czeskiej literatury w Polsce — wyborach translatorskich autorów i utworów, uczestnikach procesu przekładu — tłumaczach i wydawcach, przekładzie-produkcje oraz przekładzie-procesie. Rozpatruje mechanizmy (kryteria) wyboru oraz motywacje funkcjonujące we współczesnej polityce wydawniczej (czynnik ekonomiczny, polityczny, artystyczny), w wyniku której dokonuje się selekcji materiału literackiego. Podobne aspekty rozważa Magdalena Ślawska, skupiając się na polskich przekładach chorwackiej literatury dla dzieci w ostatnim trzydziestoleciu. Autorka zwraca uwagę na fakt nikłej obecności (braku obecności) tej literatury w polskim horyzoncie odbioru. Przekłady, które ukazały się w Polsce, omawia w perspektywie ich wartości artystycznej, estetycznej, także urynkowienia i funkcjonowania we współczesnym polu literackim oraz wydawniczym.

Odmierna perspektywa interesuje Zuzanę Obertovą, która pisząc o trzech dekadach polskiej literatury w Słowacji, bierze pod uwagę przekłady jednego z najbardziej znanych i cenionych w Słowacji tłumaczy — Karola Chmela. Autorka podkreśla rolę tłumacza w akcie translacji — tłumacza-ambasadora i odznaczającego się dużym wyczuciem artystycznym tłumacza-poety. Szczególnie interesuje ją zaś rola tłumacza-twórcy kanonu i propagatora nowego gatunku — prozy fantasy — którego rozwój dzięki przekładom został zapoczątkowany w rodzimym tłumaczowi horyzoncie.

Artykuły Ameli Ljevo-Ovčiny, Lidiji Rezončnik i Lidiji Tanuševskiej prezentują szerszą refleksję na temat przekładów literatury polskiej odpowiednio w Bośni i Hercegowinie, Słowenii oraz Macedonii. Badaczki wskazują nie tylko

najbardziej poczytnych i najczęściej przekładanych w tych krajach polskich autorów, lecz także uzmysławiają, jak istotną rolę w prowadzonym na prawach rynku dialogu kulturowym odgrywają tłumacze i instytucje. Elena Messner daje z kolei szeroki ogląd literatury postjugosłowiańskiej w przekładzie na język niemiecki. Badając obecność autorów i autorek z Bośni i Hercegowiny, Chorwacji i Serbii na tym obszarze językowym, dostrzega warunkowaną płcią nierównomierność dystrybucji tłumaczeń. Opisując ten stan rzeczy, posługuje się pojęciem *gender translation gap* o proveniencji socjologiczno-ekonomicznej.

Wymienionym całościowym i przeglądowym opracowaniom problematyki kontaktów literackich towarzyszą omówienia poszczególnych fenomenów literackich w przekładzie. Anita Gostomska przedstawia sylwetkę Mariji Jurić Zagorki, chorwackiej pisarki i dziennikarki, diagnozując znikomą obecność dzieł autorki w polskim przekładzie. Z kolei Paulina Pycia-Kośćcak i Nikola Kośćcak porównują chorwackie i serbskie strategie przekładu powieści *Gnój* Wojciecha Kuczoka. Tłumaczenia odmiennie realizują partie zawierające w oryginale dialekt śląski, w czym autorzy artykułu upatrują odpowiednio strategii przemilczenia i dialogu z pierwowzorem. W problematykę polsko-bułgarskiego dialogu międzykulturowego i wzajemnej recepcji wprowadzają czytelników Dorota Gołek-Sepetliewa, Dilyana Dencheva oraz Margreta Grigorova i Andrzej Nowosad. Gołek-Sepetliewa opisuje polską i bułgarską recepcję dorobku poety Nikołaja Kynczewa. Odbiór jego twórczości na rodzimym gruncie zakłóciła interwencja cenzorska i związane z nią lata przemilczania, natomiast obecność utworów poety w przekładzie na język polski zawdzięczamy wysiłkowi tłumacza Wojciecha Gałązki. O perypetiach związanych z przekładem zbioru esejów pt. *Europa Środkowa w trzech esejach* Andrzeja Stasiuka, Jurija Andruchowycza i Jáchyma Topola pisze — nie tylko z perspektywy uczestniczki procesu tłumaczenia — Dilyana Dencheva. Natomiast Margreta Grigorova i Andrzej Nowosad przedstawiają kilkunastoletnią recepcję twórczości Georgiego Gospodinowa w Polsce, wskazując na zwiększającą się rozpoznawalność bułgarskiego pisarza w sekundarnym horyzoncie odbioru.

W części *Varia* znalazło się jeszcze miejsce dla dwóch artykułów poruszających problemy istotne dla translatoryki, choć wykraczające poza tematykę tomu. Mario Kolar bada przekłady chorwackiej literatury w dialekcie na język standardowy, a Remy Attig pisze o sprzeciwiających się translacji („doulach literackich”) autorach języków spanglish, judeo-hiszpańskiego oraz portuñol. Oba teksty odnoszą się zatem do sytuacji języków/wariantów peryferyjnych, funkcjonujących w wielojęzycznym uniwersum.

Tom zamykają zestawienia bibliograficzne przekładów literatur zachodnio- i południowosłowiańskich w Polsce oraz literatury polskiej w krajach zachodnio- i południowosłowiańskich za lata 2019—2020. Opracowane bibliografie

stanowią dopełnienie dla opublikowanych w czasopiśmie artykułów i rozpraw. W zestawieniach prezentowane są kolejno przekłady literatury bułgarskiej, chorwackiej, czeskiej, macedońskiej, serbskiej, słowackiej i słoweńskiej na język polski oraz literatury polskiej na języki: bułgarski, chorwacki, czeski, macedoński, serbski, słowacki i słoweński. Bibliografie pozwalają na głębsze analityczne i krytyczne spojrzenie na przekłady, umożliwiają uchwycenie zmieniających się współcześnie potrzeb kultury przyjmującej, wyraźnie wskazują na zmieniającą się perspektywę polityki rynkowej, są także potwierdzeniem istniejącego między literaturami słowiańskimi dialogu.

W wykazach bibliograficznych zastosowano zasady oznaczeń znane z poprzednich tomów: brak tytułu oryginału zaznaczono jedną gwiazdką, brak nazwiska tłumacza — dwiema gwiazdkami, a brak tytułu oryginału i nazwiska tłumacza — trzema gwiazdkami.

Marta Buczek, Katarzyna Majdzik Papić